

BIJBELLEZEN MET EEN NIEUWE BRIL

Lezing door Corine Beeuwkes-van Ede, predikante in Helmond.

Theologie gestudeerd in Kampen, afgestudeerd met als hoofdvak: Biblistiek (bij Cees den Heijer) en dubbelbijvak Dogmatiek (bij Jan Bakker).

Ter info: Biblistiek → het vak waarin Bijbelse theologie centraal stond. De Bijbel in zijn geheel werd bestudeerd en niet in afzonderlijke delen. Het heeft mijn ogen geopend voor de onlosmakelijke verbinding tussen beide delen en dat zat 'm niet alleen in de rugband...

Opgegroeid in een Gereformeerd gezin met een moeder afkomstig uit de Gereformeerde Bond, heb ik een stevige opvoeding genoten. Aan Bijbelkennis geen gebrek en geloven was me met de paplepel ingegoten als een zeker weten. Dat de Bijbel geschreven was door Joodse schrijvers – ik had er geen idee van en er nooit van gehoord...

Zo kwam ik aan in Kampen. Daar ging een wereld voor mij open.

Opgevoed met Jezus als 1^e christen, stichter van het christendom, van de kerk ook, kreeg ik een ander perspectief aangereikt: Jezus de Jood. Een perspectief dat geheel ontbreekt in onze belijdenisgeschriften: denk aan de Apostolische Geloofsbelijdenis. Daarin is de Jezus van Nazareth geworden tot Jezus Christus en van zijn joodse achtergrond is geen sprake meer.

Dat er in de loop der eeuwen een andere visie ontstaan is en Jezus steeds verder van zijn Joodse wortels is komen te staan, werd mij steeds duidelijker. Ontworteld en opgehemeld. Geworden tot een christelijke Jezus. Jezus Christus. Gods enig geboren Zoon.

In de Biblistiek leer je dat het 1^e Testament en het 2^e Testament met elkaar verbonden zijn en elkaar uitleggen. Als je leest over de *zoon van God* dan is dat geen uitvinding van het 2^e Testament, maar ontdek je dat in het 1^e testament het zoonschap behoort aan bijvoorbeeld de koning maar geleidelijk ging het zoonschap ook over op enkelingen, op rechtvaardigen, en ook het volk Israël wordt zo aangesproken. De vraag komt dan al gauw op:

Waar komt de exclusiviteit vandaan waarmee Jezus genoemd wordt als *de* zoon van God?

Cees sprak met liefde over *de man uit het jaar nul* (naar het gedicht EEN JOODSE MAN van Schulte Nordholt). Met de belijdenis dat Jezus een Jood is, wordt ons zorgvuldig opgebouwde dogmatiek aan het wankelen gebracht. Lang niet iedereen heeft dat in de gaten en kan de gevolgen daarvan over zien, wat gebleken is rondom de discussie over de verzoening.

Want wanneer je belijdt dat Jezus een jood is, begint alles te schuiven. Dan zul je de geloofsleer opnieuw moeten bekijken en ontdek je dat de dogmatiek als een stomp van waarheden over de Bijbel heen staat, waardoor de inhoud van de Bijbel verstikt raakt. De eenduidigheid van de dogma's staat haaks op de veelkleurigheid in de Bijbel.

In onze geloofsbelijdenis gaat het voornamelijk over dat Jezus is geboren, gestorven, begraven, opgestaan en komende is (de heilsfeiten). Niets over zijn manier van leven, zijn woorden en daden. Terwijl juist de evangelisten daarop gefocust zijn.

Als je de dogmatische bril afzet en de teksten in de Bijbel probeert te lezen zoals het er staat, de teksten gaat vergelijken (waarom vertelt de één het zo en wijkt de ander daarvan af, tegen wie hebben de evangelisten het (joden, niet-joden), gaat de Bijbel op een andere manier tot je spreken.

Zo heeft Cees den Heijer Jezus de jood proberen te plaatsen in zijn eigen tijd vanuit verschillende perspectieven – een dik en lijvig boek is het laatste wat hij ons heeft nagelaten. Een boek dat nog eens benadrukt hoe Jezus een man van zijn tijd was, hoe hij paste in de joodse context en in die lange geschiedenis van de God van Israël en mensen.

Al veel eerder heeft Cees boeken geschreven over de joodse man uit het jaar nul en zonder slag of stoot is dat als leerstof gebracht aan de studenten.

Pas toen het boek over de verzoeningsleer verscheen, ging er een golf van ontzetting door christelijk Nederland. Hoe kon een hoogleraar Nieuwe Testament aan de Theologische Hogeschool in Kampen dit schrijven? Hij die verantwoordelijk was voor de opleiding van de nieuwe generatie predikanten?

Was het naïviteit van Cees? Had hij deze commotie niet verwacht?

Uitgaande van zijn Bijbelse theologie waarin de Bijbel als geheel moet worden gelezen als 2 elkaar uitleggende delen, is het niet verwonderlijk dat naast begrippen als het *zoonschap* ook *vergeving*, *genade*, *verzoening* onder de loep genomen wordt. Het was zo'n logisch

volgende stap. Maar het bleek een te grote stap voor velen. Dat is Jezus een jood was, oké, maar dat het zulke gevolgen zou kunnen hebben? Dat er dan zoveel zou schuiven....terwijl de ingrediënten al in zijn eerdere boeken aanwezig waren.

Jezus was niet de 1e christen en hij was het jodendom trouw gebleven.

Wat Cees deed was de stolp over de Bijbel weghalen en de Bijbel zelf laten spreken.

En al gauw werd één ding duidelijk: zo centraal als de verzoening in catechismus en geloofsleer terecht is gekomen, zo centraal staat zij niet in de Bijbel, al helemaal niet in de evangeliën.

De eerste drie (Matteüs, Markus en Lucas) houden zich vooral bezig met leven, werken en woorden van Jezus; voor het 4e evangelie is de menswording het centrale thema. Alleen in de brieven van Paulus komt een sterke nadruk op het lijden en sterven van Jezus.

De duidelijke taal van het dogma over *Christus die gestorven is aan het kruis tot volkomen verzoening van al onze zonden* vindt Cees niet terug in de Bijbel. Nogmaals: de Bijbel is niet zo eenduidig als de geloofsleer ons doet vermoeden.

Dat is wat ik ook geleerd heb van den Heijer: de veelkleurigheid van de Bijbel. De verschillen werden niet weggepoetst maar juist vakkundig onderzocht en aan elke evangelist een eigen stem gegeven.

Enkele decennia geleden deed Miskotte zijn uitspraken over *het te-goed* van het Oude Testament. Daarmee bedoelde hij: de blijvende waarde van het 1^e Testament. Je kunt het 2^e niet lezen zonder het 1^e Testament. Ze leggen elkaar uit.

Maar de reikwijdte van dat *te-goed* is veel groter dan er misschien in eerste instantie gedacht werd.

Want waarin verschilt het Nieuwe van het Oude?

Wat is precies *het nieuwe* van het Nieuwe Testament?

Begrippen als *verzoening, vergeving en genade* die kenmerkend voor het christelijk geloof zouden zijn, behoren in feite tot het *te-goed* van het Oude Testament. Wie over deze woorden alleen christologisch meent te mogen/kunnen spreken, miskent dat die woorden al in het 1^e Testament van centrale betekenis blijken te zijn. Zij zijn geen uitvinding van de schrijvers van het Nieuwe Testament. Apostelen en evangelisten hoefden niet veel anders te

doen dan Griekse termen te zoeken voor Hebreeuwse woorden die zij vanuit de oudtestamentisch-joodse traditie reeds kenden.

Daarop voortbordurend heeft den Heyer zijn theologie uitgebouwd: een goed voorbeeld is hoe hij psalm 103 als een lievelingspsalm van Jezus heeft besproken. De woorden:

⁸*Liefdevol en genadig is de HEER,
Hij blijft geduldig en groot is zijn trouw.*

⁹*Niet eindeloos blijft Hij twisten,
niet eeuwig duurt zijn toorn.*

¹⁰*Hij straft ons niet naar onze zonden,
Hij vergeldt ons niet naar onze schuld.*

¹¹*Zoals de hoge hemel de aarde overspant,
zo welft zich zijn trouw over wie Hem vrezen. (ps.103:8-11)*

Duidelijker kan het ons niet gezegd worden: God is bereid de zonden te vergeven zonder dat daar een menselijke tegenprestatie, een offer, tegenover staat.

Jezus' program ziet den Heyer verwoord in deze psalm.

Misschien ook wel de lievelingspsalm van Cees.

Ik kan hem niet anders meer lezen dan door de nieuwe bril mij aangereikt door Cees den Heijer. Ik ben hem daar zeer dankbaar voor.